

RAQAMLI FUQAROLIK HUQUQI: XXI ASR MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Azirbaev Salamat Kuanishbaevich

*Qoraqalpoq davlat universiteti yurisprudensiya
tálim yónalishi yuridika fakulteti 3-kurs talabasi.*

Tel raqami: +998 90 700-68-62

Email: azerbaevsalamat947@gmail.com.

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli fuqarolik huquqining mohiyati, uning XXI asr jamiyatidagi o'рни va dolzarb muammolari tahlil qilinadi. Raqamli iqtisodiyot va texnologiyalarning rivojlanishi natijasida huquqiy munosabatlarda yuzaga kelayotgan yangi masalalar, jumladan, elektron shartnomalar, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, intellektual mulk huquqlari va blokcheyn texnologiyalarining huquqiy tartibga solinishi ko'rib chiqiladi. Xalqaro tajriba va O'zbekiston qonunchiligiga asoslanib, mavjud muammolarning huquqiy yechimlari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Raqamli huquq, fuqarolik huquqi, elektron shartnoma, intellektual mulk, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, blokcheyn, kiberxavfsizlik, raqamli iqtisodiyot.

Kirish

Zamonaviy jamiyatning barcha sohalari raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq. Ushbu jarayon huquqiy munosabatlarga ham o'z ta'sirini o'tkazib, fuqarolik huquqining yangi tarmoqlarini rivojlantirishga sabab bo'ldi. Xususan, elektron tijorat, intellektual mulkni raqamli muhitda himoya qilish, blokcheyn asosidagi shartnomalar va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish kabi masalalar dolzarb bo'lib bormoqda.

Mazkur maqolada raqamli fuqarolik huquqining mohiyati, uning asosiy muammolari va ularni huquqiy tartibga solish bo'yicha xorijiy va milliy tajriba o'rganiladi.

Raqamli fuqarolik huquqining mohiyati va ahamiyati

Raqamli fuqarolik huquqi – bu zamonaviy texnologiyalar va huquqiy munosabatlarning o'zaro bog'liqligi natijasida paydo bo'lgan yangi huquqiy yo'nalishdir. Ushbu sohaning asosiy vazifasi fuqarolarning raqamli maydondagi huquq va majburiyatlarini tartibga solishdan iborat. Elektron tijoratning o'sishi, ma'lumotlar almashinuvi va onlayn huquqiy munosabatlarning kengayishi ushbu yo'nalishni yanada muhimlashtirmoqda.

Raqamli fuqarolik huquqining asosiy tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

- ❖ Elektron shartnomalar va huquqiy bitimlar;
- ❖ Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va ma'lumotlar xavfsizligi;
- ❖ Intellektual mulk huquqlari va ularning raqamli muhitda muhofazasi;

Kiberjinoyatlarga qarshi kurash va raqamli xavfsizlik choralari.

Asosiy muammolar va ularning huquqiy yechimlari

Elektron shartnomalar va ularning huquqiy kuchi. Elektron shartnomalar an'anaviy huquqiy bitimlardan farqli ravishda onlayn muhitda tuziladi. Ularning yuridik kuchi ko'plab davlatlarda tan olingan bo'lsa-da, ba'zi mamlakatlarda hali ham bu borada huquqiy bo'shliqlar mavjud.

Yechim: Elektron shartnomalarning xalqaro tan olinishi uchun yagona huquqiy normalar ishlab chiqilishi zarur. O'zbekiston qonunchiligida elektron imzo va elektron hujjatlarning yuridik kuchini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalalari

Raqamli dunyoda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish muammosi eng dolzarb masalalardan biridir. Fuqarolarning shaxsiy ma'lumotlari noqonuniy ravishda yig'ilishi, qayta ishlanishi yoki tarqatilishi mumkin.

Yechim: Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha xalqaro standartlarga mos keluvchi qonunchilikni kuchaytirish lozim. Evropa Ittifoqining GDPR (General Data Protection Regulation) tajribasidan foydalanish O'zbekistonda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish tizimini takomillashtirishga yordam beradi.

Intellectual mulk huquqlari va raqamli muhitdagi muammolar

Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida mualliflik huquqlari buzilishi holatlari ko'paymoqda. Xususan, elektron mahsulotlarning noqonuniy tarqatilishi va mualliflik huquqlarining buzilishi jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Yechim: Blokcheyn texnologiyasidan foydalangan holda intellektual mulk obyektlarini ro'yxatdan o'tkazish tizimini joriy etish.

Mualliflik huquqlarini buzgan shaxslarga nisbatan javobgarlik choralari kuchaytirilishi lozim.

Xorijiy tajriba va O'zbekiston qonunchiligi

Raqamli fuqarolik huquqini tartibga solish bo'yicha dunyoning ilg'or mamlakatlari turli yondashuvlarni qo'llamoqda.

- Evropa Ittifoqi – GDPR orqali shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishni qat'iy tartibga solgan.
- AQSh – elektron tijorat va intellektual mulk huquqlarini himoya qilish bo'yicha rivojlangan qonunchilikka ega.
- Xitoy – internet orqali ma'lumotlar almashinuvi va raqamli xavfsizlikni davlat nazorati ostida ushlab turadi.

O'zbekiston ham raqamli iqtisodiyot va huquqiy tartibga solish bo'yicha bir qancha islohotlarni amalga oshirmoqda. "Elektron tijorat to'g'risida"gi, "Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida"gi qonunlar qabul qilingan. Biroq, ushbu qonunlarni xalqaro standartlarga moslashtirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Raqamli fuqarolik huquqi zamonaviy jamiyatda muhim o'rin tutuvchi sohalardan biriga aylandi. Elektron shartnomalar, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va intellektual mulk huquqlari huquqiy muhitda doimiy ravishda yangilanib borayotgan muammolardir. O'zbekiston xalqaro tajribadan foydalanib, raqamli huquqiy munosabatlarni takomillashtirishi lozim.

Kelajakda raqamli iqtisodiyotning huquqiy asoslarini yanada mustahkamlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish choralari kuchaytirish va intellektual mulk huquqlarini yanada samarali tartibga solish asosiy vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
- 2) O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi qonuni.
- 3) O'zbekiston Respublikasining "Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida"gi qonuni.
- 4) General Data Protection Regulation (GDPR), European Union.
- 5) Intellectual Property Law, United States.
- 6) Xalqaro ilmiy maqolalar va huquqiy tadqiqotlar.